

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МЕДИКО – ПРИРОДНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник ректора
з навчальної роботи
 Світлана ГІЛІНА
«28» серпня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 27. КЛІНІЧНА ТА МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Ступінь вищої освіти «бакалавр»

Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність: 053 «Психологія»

Освітньо-професійна програма «Психологія»

Робоча програма навчальної дисципліни «Клінічна та медична психологія» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» освітньо-професійної програми «Психологія».

Розробник: Роман ГЕРБЕЛЬ, кандидат медичних наук

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри психології

Протокол № 1 від 27 серпня 2025 р.

Завідувач кафедри психології Віталій ПЕТЬКОВ

Робочу програму погоджено Вченою радою університету

Протокол № 1 від 28 серпня 2025 р.

Голова Вченої ради Михайло ВОЛКОВ

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	05 «Соціальні та поведінкові науки»	Цикл професійної підготовки	
Мова викладання – українська	Спеціальність 053 «Психологія»	Рік підготовки	
Загальна кількість годин – 120		3-й	
		Семестр	
		6-й	
		Лекції	
		22 год.	
		Семінарські заняття	
		20 год.	
		Самостійна робота	
		78 год.	
		Індивідуальні завдання	
		-	
		Вид контролю: залік	
Тижневих годин для: ОФН – 3	Ступінь вищої освіти: бакалавр		

Примітка

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної індивідуальної роботи становить: для очної форми навчання 120 – год.:

42 год. – аудиторні заняття, 78 год. самостійна робота.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни здобувачів циклу професійної підготовки «Клінічна та медична психологія» складена відповідно до освітньої програми підготовки бакалаврів напряму Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 «Психологія».

Предмет вивчення навчальної дисципліни «Клінічна та медична психологія»: основні психологічні положення, теорії, концепції, категорії, механізми патологічного функціонування психіки людини, викривлення у закономірностях розвитку та формування особистості.

Міждисциплінарні зв'язки: загальна психологія, нейропсихологія, патопсихологія, експериментальна психологія, психодіагностика, психофізіологія та ін.

Місце дисципліни у структурно-логічній схемі навчального плану – «Клінічна та медична психологія» вивчається на четвертому курсі університету.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни «Клінічна та медична психологія»

1.1. Мета викладання дисципліни:

Метою викладання дисципліни є ознайомити здобувачів вищої освіти із сучасними теоретичними уявленнями та практичними досягненнями в галузі медичної психології. Сучасна медична психологія висвітлює фундаментальні поняття психології хворої людини, загальної психопатології, клініко-психологічні методи дослідження й оцінювання стану пацієнта, психологічні і психосоматичні аспекти в різних галузях медицини, сучасну психотерапію, психопрофілактику та психогігієну. Сучасна медична психологія охоплює багато напрямів (біхевіоральний, біологічний, когнітивний, психоаналітичний, гуманістичний, соціально-психологічний), які мають свою теоретико-концептуальну базу та методологічні принципи досліджень. А також формування у здобувачів практичних вмінь щодо надання психологічної консультативної допомоги та ознайомлення з основними психотерапевтичними моделями надання допомоги, надання здобувачами знань з проблематики медичної психології, сприяння формуванню в них клінічного мислення та здатності до самостійної роботи з пацієнтами різного профілю.

З метою поглиблення і закріплення знань крім програмного матеріалу дисципліни тут передбачено виконання контрольної роботи і перевірку знань за питаннями для самоконтролю.

Завдання курсу «Клінічна та медична психологія»:

- формування професійної компетентності спеціалістів;
- демонструвати володіння принципами медичної деонтології,
- запобігати виникненню ятрогенії і корегувати наслідки ятрогенних впливів;
- використовувати засоби психогігієни, психопрофілактики та основні методи психотерапії у медичній практиці;
- визначати психосоматичні і соматопсихічні взаємовпливи у хворих;
- визначати психічний стан та рівень соціально-психологічної адаптації хворих за допомогою методів психологічного дослідження;
- демонструвати вміння спілкуватися з колегами, хворими та їх родичами з урахуванням їх психологічних особливостей;
- сприяти створенню здорового психологічного клімату у медичному середовищі.

Під час вивчення дисципліни «Клінічна та медична психологія» у здобувачів мають сформуватися наступні компетентності:

Загальні:

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК 9. Здатність працювати в команді.

Спеціальні:

СК 01. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

СК 03. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

СК 05. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.

СК 06. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження.

СК 10. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен досягти таких програмних результатів навчання:

ПРН 1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПРН 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань для розуміння спеціальних розділів психології з метою майбутньої спеціалізації та освоєння міждисциплінарного зв'язку.

ПРН 5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги

вимірювати індивідуальні та психологічні показники особистості. Це означає здатність оцінити зміни у розвитку психіки та коригувати їх.

ПРН 6. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.

ПРН 7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

ПРН 8. Презентувати результати власних досліджень усно та письмово.

ПРН 16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога, що визначають професійну поведінку і стосунки з людьми в суспільстві.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 год./4 кредити ECTS.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. Загальні питання медичної та клінічної психології

Тема 1. Медична психологія як наука. Поняття про психічне здоров'я.

Предмет і задачі медичної психології.

Медична психологія – наука на стику медицини та психології. Теоретичні і методологічні основи медичної психології.

Роль медичної психології у формуванні сучасних уявлень про єдність соматичного і психічного.

Роль медичного психолога у діагностичному, лікувальному, реабілітаційному процесі.

Розвиток медичної психології у світі і на Україні.

Внесок робіт вітчизняних вчених в розвиток світової та вітчизняної медичної психології.

Тема 2. Методи медико-психологічного дослідження.

Основні патопсихологічні методики: Піктограма. Четвертий зайвий. Прості аналогії, складні аналогії. Істотні ознаки. Розповідь з пропущеними словами. Порівняння понять. Пояснення прислів'їв і метафор. Класифікація. Асоціативний експеримент. 10 слів. Корректурная проба. Рахунок по Крепеліну. Таблиці Шульте.

Використання патопсихологічних методик для диференціальної діагностики. Проективні методики і їх використання в клініці.

Тест фрустрації Розенцвейга. Будинок, дерево, людина. Тест Люшера. Незакінчені речення. Проективний малюнок людини. Малюнок неіснуючої тварини. ТАТ. Тест Роршаха.

Використання клінічних психодіагностичних методик у позаклінічній практиці: психологічному консультуванні, психокорекційній роботі, сімейній психотерапії, школі, дитячому садку.

Комп'ютерна психодіагностика в клініці.

Тема 3. Психічна індивідуальність. Особистість та хвороба. Внутрішня картина хвороби.

Психічна структура особистості: темперамент, характер, інтелект, здібності. Класифікація темпераментів, їх роль у формуванні характеру.

Вплив особливостей віку та хронічних захворювань на особистість людини. Типологія акцентуацій, класифікації акцентуацій особистості по К.Леонгарду, М.С.Личко.

Тактика поведінки лікаря з пацієнтами, що мають акцентуовані риси особистості.

Внутрішня картина хвороби: суб'єктивне сприймання захворювання пацієнтом, істивні сфери внутрішньої картини хвороби. особливостей клінічних проявів захворювання, тяжкості перебігу та прогнозу.

Класифікація основних типів відношення до хвороби (гармонійний утилітарний та ін.), особливості поведінки хворих з такими типами реагування на хворобу.

Вплив відношення до хвороби на подальший перебіг захворювання. Агравация, симуляція, дисимуляція, госпіталізм.

Модуль 2. Клінічна психологія когнітивних процесів

Тема 4. Клініко-психологічні аспекти пізнавальної діяльності.

Клініко-психологічні аспекти пізнавальної діяльності. Відчуття, їх види та порушення.

Сприйняття, їх види та порушення. Уява, її патологічні стани.

Тактика психолога з пацієнтами, що мають такі порушення.

Тема 5. Порушення мислення та інтелекту.

Клініко-психологічні аспекти порушень: пам'яті, уваги, інтелекту, мислення. Різновиди порушень.

Тактика психолога з пацієнтами з такими порушеннями.

Вплив особливостей інтелекту хворого на лікувальний процес: інфантилізм, олігофренія, деменція.

Тема 6. Клініко-психологічні аспекти емоційно-вольової сфери.

Вплив хвороби на емоційно-вольову сферу людини. Проблема невідреагованих емоцій та аутоагресії.

Хворобливі зміни емоцій: тривога, депресія, емоційна лабільність.

Вольові якості особистості: витримка, рішучість, наполегливість ініціативність, організованість та їх роль у лікувальному процесі.

Зміни волі, потягів, поведінки під час хвороби (гіпобулія, абулія, астенія).

Модуль 3. Різні аспекти використання знань з медичної психології

Тема 7. Психологія девіантної поведінки.

Агресивна поведінка, аутоагресивна поведінка. Порушення харчової поведінки.

Сексуальні девіації та перверзії.

Характерологічні та патохарактерологічні реакції. Комунікативні девіації.

Тема 8. Психосоматичні розлади.

Психосоматичний підхід в медичній психології та медицині.
Біопсихосоціальна концепція хвороби.

Емоційний стрес як фактор етіопатогенезу психосоматичних розладів.
Психосоматичні взаємозв'язки.

Теорії психосоматичних взаємовідношень: психоаналітична, нейрогуморальна, фізіологічна, кортико-вісцеральна.

Класифікація психосоматичних розладів. «Великі» психосоматичні захворювання.

Тема 9. Психологічні особливості хворих із захворюваннями різногопрофілю.

Психологічні зміни при захворюваннях серцево-судинної системи, легень, травного тракту, нирок, при інфекційних захворюваннях, туберкульозі, ендокринних, нервових та психічних захворюваннях.

Психологічні зміни у хворих гінекологічному стаціонарі. Психологічні особливості жінок у період вагітності.

Особливості психології хворих дітей та людей похилого віку.

Психологічні особливості хворих хірургічного стаціонару в післяопераційному періоді.

Психологічні особливості хворих в стоматології, офтальмології, отоларингології, ортопедії і травматології, в онкології.

Вплив на людину вроджених та набутих фізичних дефектів.

Модуль 4. Клінічні аспекти взаємодії лікаря та пацієнта

Тема 10. Психологічні типи лікарів.

Професіограма лікаря загальної практики (знання і уміння, професійніпрактичні навички) та вимоги до особистості.

Поняття про професійну деформацію.

Особливості професій, при яких розвивається професійна деформація.
Ознаки професійної деформації, «синдром вигорання». Шляхи його попередження.

Тема 11. Психологія спілкування в медичному середовищі.

Види спілкування в медичному середовищі: міжособисте, індивідуально-групове, колективно-індивідуальне, групове.

Особливості спілкування між лікарями, лікар- медсестра, лікар- медсестра- психолог.

Психологічні основи спілкування у лікувальному процесі.

Комунікативна компетентність, її роль в ефективній і безконфліктній взаємодії.

Функції спілкування: інформаційно-комунікативна, комунікативна, афективно- комунікативна.

Основи спілкування з колегами, умови створення здорового психологічного клімату у медичному середовищі. Дотримання правил деонтології і субординації.

Дотримання морально-етичних вимог. Здатність до емпатії та стиль спілкування.

Тема 12. Психологія лікувально-діагностичного процесу.

Роль психологічних особливостей лікаря, медичної сестри і психолога в лікувально- діагностичному процесі. Психологічні особливості етапів лікувально-діагностичного процесу.

Медична деонтологія. Медична етика.

Інформування пацієнта про діагноз.

Взаємодія і спілкування учасників лікувально-діагностичного процесу з родичами пацієнтів.

Значення психологічної установки пацієнта.

Конфлікти в медичному середовищі, їх різновиди та функції.

Схема розвитку конфлікту. Способи попередження та подолання конфліктів.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин											
	очна форма						заочна форма					
	усь ого	у тому числі					усь ого	у тому числі				
		л	с	пр	інд	с.р.		л	с	пр	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1.												
Тема 1. Медична психологія як наука. Поняття про психічне здоров'я.	8	0		0		8						
Тема 2. Методи медико-психологічного дослідження.	12	2		2		8						
Тема 3. Психічна індивідуальність. Особистість та хвороба. Внутрішня картина хвороби.	10	2		2		6						
Разом за модулем 1	30	4		4		22						
Модуль 2.												
Тема 4. Клініко-психологічні аспекти пізнавальної діяльності.	8	0		2		6						
Тема 5. Порушення мислення та інтелекту.	12	2		4		6						
Тема 6. Клініко-психологічні аспекти емоційно-вольової сфери.	10	2		2		6						
Разом за модулем 2	30	4		8		18						
Модуль 3.												
Тема 7. Психологія девіантної поведінки.	10	2		2		6						

Тема 8. Психосоматичні розлади.	10	2		2		6						
Тема 9. Психологічні особливості хворих із захворюваннями різного профілю.	10			2		8						
Разом за модулем 3	30	4		6		20						
Модуль 4.												
Тема 10. Психологічні типи лікарів.	10	4		2		4						
Тема 11. Психологія спілкування в медичному середовищі.	10	4		0		6						
Тема 12. Психологія лікувально-діагностичного процесу.	10	4		2		4						
Разом за модулем 4	30	12		4		14						
Всього разом:	120	22		20		78						

5. Теми практичних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин	
		ОФН	ЗФН
1.	Тема 1. Медична психологія як наука. Поняття про психічне здоров'я.	0	
2.	Тема 2. Методи медико-психологічного дослідження.	2	
3.	Тема 3. Психічна індивідуальність. Особистість та хвороба.	2	
4.	Тема 4. Клініко-психологічні аспекти пізнавальної діяльності.	2	
5.	Тема 5. Порушення мислення та інтелекту.	2	
6.	Тема 6. Клініко-психологічні аспекти емоційно-вольової сфери.	2	
7.	Тема 7. Психологія девіантної поведінки.	2	
8.	Тема 8. Психосоматичні розлади.	2	

9.	Тема 9. Психологічні особливості хворих із захворюваннями різного профілю.	2	
10.	Тема 10. Психологічні типи лікарів.	2	
11.	Тема 11. Психологія спілкування в медичному середовищі.	0	
12.	Тема 12. Психологія лікувально-діагностичного процесу.	2	
Всього		20	

6. Самостійна робота

№ п/п	Тема	Кількість годин	
		ДФН	ЗФН
1.	Тема 1. Медична психологія як наука. Поняття про психічне здоров'я.	8	
2	Тема 2. Методи медико-психологічного дослідження.	8	
3	Тема 3. Психічна індивідуальність. Особистість та хвороба.	6	
4	Тема 4. Клініко-психологічні аспекти пізнавальної діяльності.	6	
5	Тема 5. Порухення мислення та інтелекту.	6	
6	Тема 6. Клініко-психологічні аспекти емоційно-вольової сфери.	6	
7	Тема 7. Психологія девіантної поведінки.	6	
8	Тема 8. Психосоматичні розлади.	6	
9	Тема 9. Психологічні особливості хворих із захворюваннями різного профілю.	8	
10	Тема 10. Психологічні типи лікарів.	4	
11	Тема 11. Психологія спілкування в медичному середовищі.	6	
12	Тема 12. Психологія лікувально-діагностичного процесу.	8	
ВСЬОГО:		78	

7. Методи навчання

Традиційні методи навчання (пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, частково-пошуковий/евристичний). Інтерактивні методи навчання (евристична бесіда, мозковий штурм). Новітні освітні технології (презентації, використання мультимедіа). Практичні методи (практичні заняття, робота з кейсовими завданнями тощо). Наочний метод (ілюстрації, демонстрації). Словесні методи (лекції, презентації, дискусії тощо).

8. Методи та форми контролю

Сучасна дидактика виділяє наступні методи контролю: методи усного контролю, методи письмового контролю, методи практичного контролю, дидактичні тести, спостереження, методи графічного контролю, методи програмованого і лабораторного контролю.

Відповідно до вимог регламенту навчального процесу для успішного засвоєння знань здобувачами та об'єктивного їх оцінювання здійснюється:

систематичний поточний контроль знань здійснюється під час практичних занять у формі вибіркового усного опитування та тестових завдань, підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до доповідей, участі в обговоренні, презентації самостійних завдань.

семестровий контроль організовано у формі стандартизованого опитування за теоретичними питаннями, написання здобувачами поточних письмових тестових завдань, практичних завдань за кредитом;

оцінювання рівня виконання самостійної роботи проводиться на основі перевірки змісту роботи та її захисту у формі доповіді, реферату.

самостійна завдання перевіряється на відповідність оформлення згідно з вимогами, а також на повноту, ґрунтовність матеріалу, наявність цікавих фактів та прикладів, висновків.

Оцінювання знань здобувачів проводиться за національною шкалою та шкалою ECTS таким чином:

Сума балів за всі види навчальної діяльності		Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Перелік питань до заліку

1. Визначення, предмет і задачі медичної психології.
2. Методи психологічного дослідження
3. Принципи побудови цілеспрямованої психологічної бесіди.
4. Визначення психічного здоров'я та рівнів психологічної адаптації людини
5. Критерії здоров'я ВООЗ.
6. Вплив особливостей віку та хронічних захворювань на особистість людини
7. Визначення та типологія акцентуації особистості, тактика поведінки ліки пацієнтам, що мають акцентуовані риси особистості.
8. Визначення та класифікація основних типів відношення до хвороби, особливості поведінки хворих з такими типами реагування на хворобу.
9. Діагностика основних типів відношення до хвороби.
10. Принципи психотерапевтичної корекції відношення до хвороби.
11. Вплив хвороби на пізнавальні процеси людини.
12. Вплив особливостей інтелекту хворого на лікувальний процес.
13. Вплив хвороби на емоційно-вольову сферу людини.
14. Вплив хвороби на емоційний стан, нозогенії.
15. Роль вольових якостей особистості у лікувальному процесі.
16. Зміни волі, потягів та поведінки під час хвороби.
17. Свідомість, самосвідомість. їх рівні.
18. Психодинамічний підхід у медицині.
19. Критерії непорушеної свідомості. Стани свідомості у хворого.
20. Вимоги до особистості медичних працівників.
21. Поняття «лікарський обов'язок» і «лікарська таємниця».
22. Лікарські помилки: причини і види.
23. Психологічні типи лікарів.
24. Професійна деформація, «синдром вигорання» а шляхи його попередження.
25. Правила деонтології і субординації у медичному середовищі.
26. Види та особливості спілкування у медичному середовищі.
27. Психологічні особливості етапів діагностичного процесу.
28. Принципи спілкування лікаря з хворими та їх родичами.
29. Конфлікти в медичному середовищі, їх різновиди, способи вирішення та попередження.
30. Психосоматичний підхід як принцип лікувальної діяльності.
31. Емоційний стрес як фактор стіопатогенезу психосоматичних розладів.
32. Вплив психологічних факторів на перебіг соматичних розладів.
33. Теорії психосоматичних взаємовідношень.
34. Механізми психологічного захисту особистості.
35. Поняття адаптації та дезадаптації, дістрес
36. Класифікація психосоматичних розладів.

37. Принципи профілактики психосоматичних розладів.
38. Психологічні зміни при захворюваннях серцево-судинної системи.
39. Психологічні зміни при захворюваннях бронхів та легень.
40. Зміни при захворюваннях травного тракту
41. Психологічні особливості хворих при інфекційних захворюваннях, туберкульозі, СНІДу.
42. Психологічні особливості хворих при ендокринних, нервових та психічних захворюваннях.
43. Психологічні зміни у хворих жінок в гінекологічному стаціонарі.
44. Психологічні особливості жінок у період вагітності та родів.
45. Особливості психології хворих дітей та людей похилого віку.
46. Психологічні особливості хворих в хірургічному стаціонарі в до - і післяопераційному періоді, в ортопедії і травматології.
47. Психологічні особливості хворих в стоматології, офтальмології, отолярингології.
48. Психологічні особливості хворих з онкологічною патологією.
49. Вплив на психіку людини вроджених та набутих фізичних дефектів.
50. Психологічні аспекти залежності від психоактивних речовин, надцінні захоплення (гемблінг, інтернет-залежність), залежності харчової поведінки.
51. Різновиди суїцидальної поведінки, особливості суїцидальної поведінки у соматично хворих, та при залежностях.
52. Психологічні аспекти умирання та смерчі
53. Поняття «психогігієна» та «психопрофілактика».
54. Психогігієна праці медичного працівника.
55. Принципи психопрофілактики праці, побуту, сім'ї і сексуальних відносин.
56. Роль лікаря загальної практики в профілактиці нозопсихологічних проявів.
57. Реабілітація соціальна та професійна. її основні розділи
58. Основні сучасні методи психотерапії, принципи психотерапії.
59. Показання та протипоказання для проведення окремих методів психотерапії.
60. Психологічна допомога у кризових періодах.

11. Методичне забезпечення

1. Підручники.
2. Методичні розробки проведення практичних занять.
3. Методичні рекомендації щодо організації лекційних, практичних занять, самостійної роботи здобувачів.

12.Рекомендована література:

Основна:

1. Медико-психологічне консультування: навч.-метод. посіб./Людмила Іванівна Магдисюк, Раїса Петрівна Федоренко. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 332 с.
2. Медична психологія: підручник/за редакцією академіка С.Д.Максименка. Том I. 3-є вид. доробл. і доповн. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 512 с.
3. Медична психологія: підручник/за редакцією академіка С.Д.Максименка. Том II. 3-є вид. доробл. і доповн. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 520 с.
4. Никоненко Ю.П. Клінічна психологія. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 369 с.
5. Психодіагностика в клінічній психології: навч. посіб./Укл. Л.М.Співак, А.М.Османова. К.: Університет «Україна», 2023. 146 с.
6. Психологічні технології сприяння позитивному психічному здоров'ю різних верств населення України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: практичний посібник/Л.З.Сердюк, І.В. Данилюк, О.А.Чиханцова, та ін.; за ред. Л.З.Сердюк. Київ: Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, 2024. 168 с.
7. Яцина О.Ф. Історія психології: становлення і розвиток клінічної психології в історичних процесах: навчальний посібник. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2023. 184 с.

Додаткова:

1. Bezpłatna pomoc psychologiczna i psychoterapeutyczna w Warszawie: Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie Centrum Informacji i Planowania Kariery Zawodowej Warszawa, 2008. – 31 s.
2. Sek H. Psychologia kliniczna / Sek H. – Warszawa: PWN, 2006 – 2 T.
3. Widiger T. Toward DSM-V and the Classification of Psychopathology / Widiger T., Clark L. – Psychological Bulletin. – 2000. – vol. 126. – № 6. – P. 946-963.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.nbu.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
2. <http://lib.iitta.gov.ua/> – Електронна бібліотека НПН України.
3. <http://upsihologa.com.ua/> – портал професійних психологів України «У психолога».
4. <http://psylib.org.ua/index.html> – Психологічна бібліотека Київського фонду сприяння розвитку психологічної культури.
5. <http://studentbooks.com.ua/> – Студентська бібліотека.
6. <https://youalib.com/> – Всеукраїнська електронна бібліотека.